

ЕЗИКОВА КУЛТУРА / LANGUAGE CULTURE

ЕДИН СЛУЧАЙ НА РАЗГРАНИЧАВАНЕ МЕЖДУ ЕДНОРОДНИ И ОБОСОБЕНИ ЧАСТИ НА ИЗРЕЧЕНИЕТО

ТАТЯНА АЛЕКСАНДРОВА

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“

ПРИ БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

t_alexandrova_@mail.bg

В статията се анализират случаи на неразграничаване между еднородни и обособени части на българското изречение, което води до пунктуационни грешки. Разглеждат се по-обстойно грешките, които се допускат при пунктуационното оформяне на изрази, свързани със съюзите *както, както и*.

DISTINGUISHING BETWEEN HOMOGENEOUS AND DETACHED PARTS OF THE SENTENCE: A CASE STUDY

TATYANA ALEKSANDROVA

INSTITUTE FOR BULGARIAN LANGUAGE, BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

t_alexandrova_@mail.bg

The article analyses cases in Bulgarian where punctuation errors occur as a result of failure to distinguish between homogeneous and detached parts of the sentence. The author discusses in more detail punctuation errors involving expressions connected by means of the conjunctions *както, както и*.

Известно е, че еднородни части на изречението могат да бъдат както главни – има еднородни подлози, така и второстепенни части, докато обособяването е характерно само за второстепенните части – определения, приложения, сказуемни определения, обстоятелствени пояснения и допълнения. Пунктуационното оформяне на еднородните и на обособените части е различно и се определя от типа синтактична връзка. По-проблемни от гледна точка на пунктуацията са обособените части, като се изисква тяхното коректно разграничаване от еднородните части. Релевантна за пунктуацията на еднородните части е съчинителната връзка помежду им, а за пункту-

ацията на обособените части – подчинителна връзка с думите, които поясняват. Подчинителната връзка между обособените части и думите, които те поясняват, се маркира пунктуационно с две запетаи (или с две тирета, алтернативно с тире и запетая), ограждащи обособената част, при положение че тя е разположена в средата на изречението. Например:

Четири сребърни колони поддържат балдахина, увенчан с голям златен кръст, и се извисяват пред олтара на църквата „Света София“. В това изречение е налице разширено обособено определение, отделено със запетаи.

Съчинителната връзка при еднородните части от своя страна се маркира с единична, разделяща запетая. Например:

За вдъхновител, ктитор и дори проектант на Златната църква в Преслав се сочи самият цар Симеон. В това изречение са налице еднородни сказуемни определения.

Понякога обаче в писмената практика обособените и еднородните части на изречението трудно се разграничават, което води до пунктуационни грешки. По-нататък ще разгледаме случаи на неразграничаване по-конкретно при изрази, свързани със съюзите *както, както и*.

В следните изречения са налице еднородни части, свързани със сложния съчинителен съюз *както и*:

Хищниците, както и другите диви животни усещат миризмите на повече от стотина метра. В случая съюзът *както и* свързва еднородни подлози.

Еднородните части се отделят една от друга със запетая, но не се отделят от останалата част на изречението. Затова изречението по-горе е с една запетая, разделяща двата еднородни подлога, и след думата *животни* няма запетая. От друга страна, формата на сказуемото в множествено число (*усещат*) показва, че съюзът *както и* въвежда еднородни подлози, а не обособена част. Еднородните подлози изискват форма за множествено число на сказуемото. Ето защо това, което може практически да помогне за разграничаването между еднородни подлози и обособени части, разбира се, в ограничен обем от случаи, е числото на сказуемото. Ако сказуемото е в множествено число, а всеки един от свързаните с *както и* подлози е в единствено число, значи са налице еднородни части и в общия случай се пише само една, разделяща запетая между тях. Срв. още:

Витоша, както и Лозенската планина са предпочитани туристически места за софиянци (еднородни подлози).

Името, както и графичният знак са регистрирани в Патентното ведомство (еднородни подлози).

Доброто, както и злото нямат етнос (еднородни подлози).

Донесете уредите, както и гаранционните им карти в офис на фирмата (еднородни допълнения).

Огромни пукнатини се появяват по големия купол, както и върху източния полукупол на църквата „Света София“ след две силни земетресения (еднородни обстоятелствени пояснения).

И в първите ни години, както и днес логистиката е от решаващо значение, за да гарантираме, че нашите продукти пристигат безопасно до клиентите (еднородни обстоятелствени пояснения).

Грешките в изречения от типа на по-горните са в посока на поставяне на втора запетая след края на веригата от еднородни части поради неразграничаването им от обособените части.

Специално внимание по отношение на пунктуацията изисква и още един случай с еднородни определения, който може да се илюстрира със следния пример:

С крехкото си, почти детско тяло тя се старае да си придаде горд вид.

В това изречение не се пише запетая след думата *тяло*, тъй като изразът *почти детско тяло* не е обособена част. Всъщност изразите *крехкото* и *почти детско* са еднородни определения към думата *тяло*, затова се пише запетая само между тях.

Компонентът *както* участва и в съотносителния съюз *както... така и*. Той също е съчинителен и свързва еднородни части, което обуславя оформянето на съответния израз само с една, разделяща запетая. Например:

В градежа на Златната църква в Преслав се наблюдават както византийски и елинистични мотиви, така и римски.

Освен описаните по-горе случаи с еднородни части, свързани помежду си със съчинителния съюз *както и*, в езика съществуват и конструкции с обособени части, свързани с определяемата дума чрез подчинителния съюз *както*. Чрез него се изразява сходство или еднаквост. Например:

И днес, както всеки ден, сме приготвили изненади за посетителите (обособено обстоятелствено пояснение).

Аз, както всеки човек, се нуждая от разбиране (обособено приложение).

Както всеки добър журналист, водещата ще търси ясни и точни отговори на въпроси и теми от изминалата седмица (обособено приложение).

„Както всички истински писатели, самотата властно ме зове.“ (Миряна Башева) (обособено приложение).

Лихвените проценти по кредитите у нас, както навсякъде по света, се повишават (обособено обстоятелствено пояснение).

В приведените примери подчинителният съюз *както* свързва обособени части – второстепенни части на изречението – с определяемата дума, като обособените части се ограждат от двете страни със запетая или тирета, което се изисква от подчинителната синтактична връзка.

Интенцията на говорещия може да го води в една или в друга посока на синтактично оформяне на изречението, което му дава възможност да изтъкне различни компоненти от ситуацията или да я оцени по различен начин. Например:

Мостът над Янтра край град Бяла, както Аспаруховият мост във Варна, се нуждае от спешен ремонт. Тук формата за единствено число на сказуемото (*се нуждае*) маркира обособена част, а не еднородни подлози.

Но: *Мостът над Янтра край град Бяла, както и Аспаруховият мост във Варна се нуждаят от спешен ремонт.* Тук формата за множествено число на сказуемото (*се нуждаят*) маркира еднородни подлози, а не обособена част.

✉ доц. д-р *Татяна Александрова*
Секция за съвременен български език
Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“
при Българската академия на науките
бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

✉ *Assoc. Prof. Tatyana Aleksandrova, PhD*
Department of Modern Bulgarian Language
Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences
52 Shipchenski prohod, bl. 17, Sofia 1113, Bulgaria